

Uluslararası Gaziantep’li Bedrüddîn el-Aynî Sempozyumu, 10-11 Mayıs 2013, GAZİANTEP

Gaziantep’te dünyaya gelen ve ilim tahsiline bu şehirde başlayan Türk asıllı ilim adamı Bedrüddîn el-Aynî’yi (v. 855) farklı yönleri ile ele almak üzere 10-11 Mayıs 2013 tarihinde Gaziantep Üniversitesi İlahiyat Fakültesi bünyesinde bir sempozyum tertip edildi. Sempozyuma konu edilen Aynî, Hanefî fakîhi, muhaddis, müverrih ve dil âlimi vasıflarını hâiz olan bu alanların kendinden önceki birikimini değerlendirip gelecek nesillere sunması sebebi ile pek çok ilmî çalışmaya mevzu olabilecek mütebahhir bir ilim adamıdır. İlmî faaliyetlerinin büyük bir kısmını yaşadığı dönemin önemli ilim merkezlerinden biri olan Memlûkler dönemi Kâhîre’inde gerçekleştirmiş olmakla birlikte Antep asıllıdır. Daha önce, 1992 yılında yine Gaziantep’te düzenlenmiş olan Bedrüddin Aynî sempozyumunun ardından Aynî ile ilgili ikinci bir sempozyum tertibi uygun bulunmuştur.

Türkiye haricinde Japonya, İtalya, Suriye ve Irak gibi ülkelerden de katılımın olduğu sempozyuma yaklaşık 150 akademisyen iştirak etmiş, dördü Arapça, ikisi İngilizce olmak üzere toplamda 25 tebliğ sunulmuş ve her tebliğin müzakeresi yapılmıştır. Ayrıca sempozyum bünyesinde pek çok hadis akademisyeninin katılımıyla hadis alanının problemlerinin görüşüldüğü II. Hadis İhtisas Toplantısı da icra edilmiştir. Bu yazıda iki gün süren sempozyum boyunca açılış ve kapanış oturumu hariç altı bilimsel oturumda sunulan tebliğler hakkında tasvîrî bir tanıtım yapılması hedeflenmektedir.

Açılış oturumunda Gaziantep Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Ali Akpınar, Gaziantep Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Mehmet Yavuz Coşkun, Yükseköğretim Yürütme Kurulu Üyesi Prof. Dr. İbrahim Hatiboğlu ve Din İşleri Yüksek Kurulu Başkanı Prof. Dr. Raşit Küçük’ün konuşmalarını yapmalarının ardından sempozyumun “Aynî’nin Hayatı” başlıklı birinci oturumu gerçekleştirildi. Prof. Dr. Ali Osman Ateş’in oturum başkanlığını yaptığı bu oturumun ilk tebliği Prof. Dr. Mehmet Eren tarafından *Keşfü’l-Kinâ’*

(Âlimlerin kimlik bilgileri ve Bedreddin el-Aynî'nin biyografisi için önemli bir kaynak)" başlığı ile sunuldu. Eren, âlimlerin kimlik bilgileri ve çeşitli ilim dallarında yazılan eserler konusunda önemli bir çalışma olmasına rağmen fazla şöhret bulmayan Aynî'ye ait *Keşfü'l-kınâ'* isimli eserin metodu, muhtevası ve kaynakları hakkında bilgi vererek orijinal yönlerini ortaya koydu. Aynı zamanda eseri ilmî kıymeti açısından bir değerlendirmeye tabi tuttu. Bu oturumun "البيدر الدين عيني و رحلاته العلمية" başlıklı ikinci tebliği Dr. Hâlid Yûsuf Sâlih tarafından sunuldu. Hâlid Yûsuf, Aynî'nin hayatı hakkında kısaca bilgi verdikten sonra Aynî'nin rihlede bulunduğu şehirler, bu rihleler esnasında istifade ettiği hocalar, okuduğu ve telif ettiği eserler ile öğrencileri hakkında malumat verdi. Bir sonraki konuşmacı olan Arş. Gör. Mehmet Fatih Yalçın, "Memlûkler Dönemi Kahire'de Bir Müderris: Bedreddin el-Aynî" başlıklı tebliğinde Aynî'nin hayatı, ilmi yönü, okuttuğu ilimler ve kitaplar hakkında bilgi verdikten sonra Sehâvî'nin ed-Dav'ü'l-lâmî isimli eserinden faydalanarak tespit ettiği Aynî'nin öğrencilerinin mezhepleri, hangi şehre mensup oldukları, ilmi özellikleri ve resmi görevleri ile ilgili malumatı paylaştı. Böylece Aynî'nin hangi profildeki öğrencilere hitap ettiğini ve bu öğrencilerle bir müderris olarak kurduğu ilişkinin boyutlarını ortaya koymuş oldu. Bu oturumun son tebliği "Bedruddin el-Aynî'nin Eserleri Aynî ve Eserleri Üzerine Yapılan Çalışmalar" başlığı ile Yrd. Doç Dr. Ferhat Gökçe tarafından sunuldu. Tebliğde Aynî'nin hadis, tarih, fıkıh, Arap dili ve tefsir alanlarında vermiş olduğu eserler ayrı başlıklar altında ele alınıp bu eserler hakkında malumat verildi ve bu eserlerle ilgili günümüze kadar yapılmış çalışmalar zikredildi.

Sempozyumun "Bir Şârih Olarak Aynî" başlığını taşıyan ikinci oturumu Prof. Dr. Selçuk Coşkun başkanlığında icra edildi. "Aynî'nin Geçmiş Din ve Kültürlerden Nakil Konusundaki (Bazı) Hadisleri Yorumlama Yöntemi" başlıklı ilk tebliğin sahibi Doç. Dr. Özcan Hıdır, öncelikle Aynî'nin geçmiş din ve kültürlerle vukûfiyetine yönelik bazı tespitlerde bulundu. Bunun ardından seçtiği bazı örnek rivayetlerden yola çıkarak Aynî'nin geçmiş din ve kültürlerden nakilde bulunmaya dair hadisleri yorumlama tekniği hakkında bazı değerlendirmeler yaptı ve onun bu hususta dışarıdan bakış yöntemine sahip olduğu tespitini dile getirdi. Bu oturumun ikinci konuşmacısı Yrd. Doç. Dr. Recep Tuzcu "Aynî'nin Hadisleri Kronolojik Olarak Değerlendirmesi (Ezan'ın teşrii, Buda'a Kuyusu ve mut'a nikahı örneğinde)" başlıklı tebliğinde Aynî'nin hadisleri değerlendirirken rivayetleri kronolojik bir tasnife tabi tuttuğuna dikkat çekti. Aynî'nin bu yöntemi kullanarak tarih yanılıgı içeren rivayetleri tenkit ettiğini ifade eden Tuzcu, seçtiği rivayetlerle Aynî'nin bu yöntemi kullanarak hadisler arasında görülen tearuzları nasıl çözüme kavuşturduğunu örneklendirdi. Bir sonraki tebliğin sahibi Yrd. Doç. Dr. Mehmet Dinçoğlu "Sünenü Ebî Dâvûd Şerhi Çerçevesinde Aynî'nin Hadis Tahlîli ve Tenkîdi" başlıklı tebliğinde Aynî'nin tamamlanmamış Sünenü Ebî Dâvûd şerhinin kaynakları ve metodu hakkında bilgi vererek bu eserdeki sened,

metin ve râvî tenkidi hususunda örnekler vasıtasıyla bazı değerlendirmelerde bulundu. Bu oturum Arş. Gör. Sezai Engin'in *Megâni'l ahyâr fî şerhi esâmî ricâli Me'âni'l-asâr* isimli Eseri Bağlamında Aynî'nin Ricâl Tenkidi ve Edebiyatındaki Yeri" başlıklı tebliği ile son buldu. Engin, tebliğinde Tahâvî'nin *Me'âni'l-asâr* isimli eserinin ricâlinin alfabetik olarak incelendiği Aynî'ye ait mezkûr çalışmanın yazma nüshası hakkında bazı tespitlerde bulundu. Bu çalışmanın içeriği ve metodu hakkında değerlendirmeler yapan Engin, Aynî'nin bu eserde Hanefî ricâline yöneltile eleştirilere cevap vermeye çalıştığını dile getirdi.

Sempozyumun üçüncü oturumunda Prof. Dr. Bilal Saklan başkanlığında "Aynî'nin Hadis Şârihlerine Tesiri" konusu ele alındı. Oturumun ilk konuşmacısı Prof. Dr. Talat Sakallı "Hadis Şerh Yöntemi Açısından Aynî'nin Günümüze Yansıyan Bazı Tesirleri" başlıklı tebliğinde öncelikle Aynî'nin *Umdetü'l-kâri* isimli Buhârî şerhinin genel özellikleri ile ilgili tespitlerini sundu. Aynî'nin söz-anlam ilişkisine dair esas aldığı temel kaideleri ve hadislerin ihtilafı durumunda kullandığı metotları zikreden Sakallı, günümüz hadis araştırmacılarının hadislerin anlaşılması ve yorumlanması için yeni usuller geliştirme konusunda Aynî ve onun gibi ilim adamlarından etkilendiklerini ifade etti. Son olarak da günümüzde bir hadisin yorumlanması için dikkate alınması gereken hususları sıraladı. İkinci tebliğin sahibi Yrd. Doç. Dr. Zişan Türcan, "Bedreddün el-Aynî'nin Hadis Şerh Geleneğinin Dönüşümündeki Yeri" başlıklı tebliğinde VII-X. asırların hadis şerhinin olgunluk dönemi olduğunu ifade ederek bu dönemin şârihlerinden olan Aynî'nin şerh tarzını takip etmek suretiyle olgunluk döneminin mümeyyiz vasıflarını ve hadis şerhinde meydana gelen dönüşümü ortaya koydu. Oturumun son tebliği "Aynî'nin Hadis Şerhçiliğinde Hattâbî'nin etkisi" başlığı ile Prof. Dr. Salih Karacabey tarafından sunuldu. Karacabey, tebliğinde hadis şerh literatürünün ilk ürünlerini veren Hattâbî'nin değerlendirmelerinin Aynî tarafından çok önemsendiğini, hem Ebû Dâvûd hem de Buhârî şerhinde Hattâbî'yi kaynak olarak kullanan Aynî'nin ondan çok miktarda nakilde bulunduğunu dile getirdi.

Sempozyumun bir sonraki oturumu "İhtilaflar Karşısında Aynî" konusuna hasredildi. Prof. Dr. Saffet Sancaklı başkanlığında gerçekleştirilen bu oturumun ilk konuşmacısı Prof. Dr. Bünyamin Erul, "Aynî-İbn Hazm İlişkisi" başlıklı bildirisinde Aynî'nin Hanefîlere karşı sert eleştiriler yönelten İbn Hazm'a *Umdetü'l-kâri* de üç yüzden fazla atıfta bulunduğuna dikkat çekerek onun İbn Hazm'dan nasıl yararlandığını, görüşlerini nasıl değerlendirdiğini ve Hanefîlere yönelttiği tenkitler karşısında nasıl bir tutum sergilediğini örnekleriyle birlikte ortaya koydu. "Bedrüddin el-Aynî'nin *Remzü'l-hakâik* Adlı Eseri ve Bazı Fikhî Meselelere Yaklaşımı" başlıklı ikinci tebliğin sahibi Prof. Dr. Abdullah Kahraman, Aynî'nin fıkıh alanındaki eserlerini zikretti ve bu eserlerden biri olan *Remzü'l-hakâik*'in özellikleri hakkında ayrıntılı bir şekilde malumat verdi. Bir sonraki konuşmacı Doç. Dr. Kadir Gürler,

tebliğinde Buhârî'nin Hanefiler için kullandığı "Bazı insanlar" ifadesinin Aynî tarafından nasıl değerlendirildiğini konu edindi. Buhârî'nin bu lafzı kullanarak itirazda bulunduğu noktaların yirmi beş tane olduğunu dile getiren tebliğ sahibi, bunların içerisinde on tanesini seçerek Aynî'nin bu meselelerde Buhârî'ye verdiği cevapları ele aldı. Sonuç olarak Aynî'nin, Buhârî'nin Hanefilere yoğun eleştiriler yönelttiği noktalarda aşırıya kaçtığı, bunun da Buhârî'nin Hanefilerin görüşlerindeki bazı ince detayları anlayamamasından kaynaklandığı kanaatinde olduğunu ifade etti. "علم المصطلح في مقابل القرائن الحديثة" başlıklı dördüncü tebliğin sahibi Yrd. Doç. Dr. Ahmed Snober sempozyuma katılmadığı için bu tebliğ Doç. Dr. Bekir Kuzudişli tarafından sunuldu. Aynî'nin pek çok konuda mütekaddim münekkitlere ihtilaf ettiği, ancak sikanın ziyâdesinin kabulü hususunda bu ihtilafın daha belirgin olduğunu ifade edildiği tebliğde sikanın ziyâdesini makbul gören Aynî'nin bu görüşü bazı örnekler çerçevesinde mütekaddim münekkitlerin görüşü ile mukayese edildi. Tebliğ sahibi, Aynî'nin münekkit muhaddislerin değil de hadisle meşgul olan fukahânın yolunu takip ettiği ve onun bir hadis münekkidi olmadığı kanaatini dile getirerek bu kanaatini destekleyen karineleri zikretti. Bu bağlamda onun râvilerle ilgili hükümler konusunda mütekaddim ulemâya muhalefet ettiğini, Buhârî'nin eleştirilen râvileri ile ilgili meselelere cevap verme hususunda İbn Hacer'den geri kaldığını ve bu konudaki malumâtın çoğunu ondan naklettiğini, hadis ile ilgili çalışmalarının tamamının tahrîc ya da şerhe dair olduğunu ve ulûmu'l-hadîse dair herhangi bir eserinin bulunmadığını, onun hâl tercemesine yer veren âlimlerin de onu hadis münekkidi olarak görmediklerini ve Hanefî öğrencilerinin dahi ondan hadis ilmi okumadıklarını ifade etti. Bu oturum Dr. Mahmut Demir'in "Aynî'nin Fıkıhın Dışında Kalan Rivayetlere Yaklaşımı Üzerine Bazı Mülâhazalar" başlıklı tebliği ile son buldu. Seçtiği bazı rivayetler çerçevesinde Aynî'nin ahkâma taalluk etmeyen ihtilaflı rivayetlerin çözümü konusunda nasıl bir tutum sergilediğini tespit eden Demir, bu konuda Aynî'nin çekingen, muhafazakâr ve teslimiyetçi bir tavır sergilediği, Sünnî çizgiyi aşmama endişesi taşıdığı sonucuna ulaştığını dile getirdi.

Sempozyumun "Fıkıh-Tefsir Alanlarında el-Aynî" konusuna tahsis edilen beşinci oturumu Prof. Dr. Ramazan Ayvalli başkanlığında gerçekleştirildi. Bu oturumun ilk tebliğini sunan Prof. Dr. Abdülhamit Birişik "Kitâbü't-tefsîr ve Kitâbü fedâilî'l-Kur'ân Çerçevesinde Aynî'nin Tefsirciliği" konusunu ele aldı. Mezkûr bölümlerin tefsir ilmi açısından önemini değerlendiren Birişik, Aynî'nin bu bölümlerdeki tefsire dair hadisleri yorumlama yöntemi ve kullandığı kaynaklar hakkında bilgi verdi. Sonuçta Aynî'nin şerhinin her ne kadar Kur'ân'ın tefsiri bakımından tatmin edici olmasa da bir hadis şerhi olarak iyi bir ürün olduğunu dile getirdi. Oturumun bir sonraki konuşmacısı Prof. Dr. Gıyasettin Arslan "Tefsir Disiplini Açısından *Umde* Şerhi" başlığını taşıyan tebliğinde *Umde*'yi Kur'ân'a ve tefsir disiplinine arz ederek, Aynî'nin tefsir

disiplini açısından isabetli bulmadığı şerhlerini seçtiği örnekler çerçevesinde ortaya koydu. Aynî'nin genellikle tefsir disiplinine ve Kur'an'ın genel ruhuna uygun yorumlar yapmasına rağmen bazen Kur'an'a aykırı tefsirler de yapmış olduğu sonucuna vardığını ifade etti. "منهج بدر الدين العيني التفسيري في عمدة القاري" başlıklı tebliğini sunan üçüncü konuşmacı Dr. Abdüsselam Muhsin Yûsuf, Aynî'nin tefsirde müracaat ettiği kaynaklar ve *Umdê*'de ayetleri zikretme usulü hakkında bilgi verdi. Ardından Aynî'nin Kur'an'ı Kur'an, sünnet ve sahabe ve tabiün sözleri ile tefsirine dair bazı örnekler zikretti. Oturumun son tebliğinin sahibi Yrd. Doç. Dr. Ayhan Hıra, tebliğinde Aynî'nin *Sahih-i Buhârî*'deki konu başlıklarının tasnifine ilişkin açıklamalarını klasik fıkıh sistematığı açısından değerlendirmeye tabi tuttu. Hıra, klasik fıkıh kitaplarında yer alan ibâdât, muâmelât, ve ukûbât bölümleri ile bunların alt başlıkları hakkında Aynî'nin yaptığı açıklamalardan yola çıkarak onun yönteminin klasik fıkıh kitaplarındaki sistem ile benzer ve farklı yönlerini ortaya koydu.

"Arapça-Tarih Alanlarında el-Aynî" başlıklı sempozyumun kapanıştan önceki son oturumuna Prof. Dr. Emin Aşıkutlu başkanlık etti. Prof. Dr. Yakup Civelek ve Öğr. Gör. Ceyhun Ünlüer tarafından hazırlanan oturumun ilk tebliğinde "*Umdetü'l-kârî* örneğinde Aynî'ye göre Arap Nahiv Usulü ve İstişhad" konusu ele alındı. Tebliğin sunumunu yapan Civelek, öncelikle Arap nahiv usulünün delilleri olan sema, kıyas ve ta'lîl konuları ile ilgili Aynî'nin görüşlerini zikretti. Ardından da Aynî'nin nahiv usulünün önemli kaynaklarından biri olan istişhâdı kullanımını hususunda hadis, şiirle, Arap lehçeleriyle ve atasözleri ile istişhâdına örnekler verdi. Oturumun ikinci tebliğinin sahibi Yrd. Doç. Dr. Fikri Güney *Sahih-i Buhârî* şerhinde Aynî'nin şerh ve tahlilde Arap dili ve gramerini kullanmadaki yöntemlerini değerlendirdi. Tebliğinde Aynî'nin hadisleri şerh ederken nakilde bulunduğu önemli Arap dili âlimlerini zikreden Güney, bu nakillerden örnekler sundu. Ayrıca Aynî'nin nahiv ilmindeki esaslara bakışı, nahiv ekollerine karşı tutumu, nahve dair görüşleri ve kullandığı nahiv terimleri ile ilgili de malumat verdi.

"النظم ودلالته البلاغية عند بدر الدين العيني" başlıklı tebliğini sunan üçüncü konuşmacı Dr. Abdülkâdir Abdullah Fethî, *Umdê* ve el-Mekâsîdü'n-nahviyye fi şerhi şevâhidi şurûhi'l-Elfiyye eserlerini esas alarak hadislerin anlaşılmasında önemli bir yeri olan belâgat ilminin meânî, beyân ve bedî kısımları ile ilgili Aynî'nin görüşlerini açıkladı. Oturumun Yrd. Doç. Dr. Luca Pizzocheri tarafından sunulan dördüncü tebliği "Historiographical Process in al- 'Aynî's *İqd al-Jumân*: a Case-Study on His Use of Sources for the Year 701 H." başlığını taşımaktaydı. Tebliğini Aynî'nin *İkdü'l-cümân* isimli tarih eserinin hicri 701 yılının anlatıldığı bölümü çerçevesinde hazırlayan Pizzocheri, bu bölümde verilen bilgileri alıntı yapılan kaynaklarla karşılaştırarak ve Aynî'nin kullandığı kaynağın malzemesi ile ilgili tercih ve yeniden değerlendirmelerinden yola çıkarak onun tarih yazımındaki metodunu ortaya koydu. Sonuç olarak Aynî'nin sadece bir derleyici olmadığı, çağdaşlarının kullanmadığı pek çok

kaynağı kullanan dirayetli bir ilim adamı olduğu kanaatine vardığını dile getirdi. Oturumun son tebliğcisi Doç. Dr. Nobutaka Nakamachi “Four Choronicles Attributed to Bedreddin Aynî” başlıklı bir tebliğ sundu. Nakamachi, Aynî’ye dört adet tarih çalışmasının atfedildiğini ve yazmalarda bu dört farklı metnin de İkd ismi altında muhafaza edildiğini ifade etti. Bunlardan en eski olanı et-Tarîhu’l-Bedrî ismini taşıyan sekiz ciltlik bir tarih kitabı, ikincisi İkdü’l-cümân isimli büyük boyutlu bir tarih eseri, diğeri ise İkd’in ihtisarı olan üç ciltlik bir çalışmadır. Nakamachi’ye göre Aynî’ye nispet edilen dördüncü eser olan Bedr’in muhtasarı ise Aynî’ye değil kardeşi Şihâbuddîn’e aittir. Bu eserlerin yazmaları üzerinde incelemede bulunan Nakamachi, bu dört farklı çalışmanın ne zaman, nasıl, ve niçin yazıldıkları hakkında değerlendirmelerde bulundu.

Sempozyum Prof. Dr. Ali Akpınar başkanlığında icra edilen kapanış ve değerlendirme oturumu ile son buldu. Bu oturumda konuşan Prof. Dr. Talat Sakallı, Prof. Dr. Zekeriya Güler, Prof. Dr. Bünyamin Erul, Doç. Dr. Mehmet Özşenel ve Prof. Dr. Ali Akpınar sempozyum ile ilgili genel kanaatlerini dile getirdi. Sempozyumun faydası ve öneminden bahseden konuşmacılar, bu sempozyumda eksik kalan yönleri de gündeme getirerek Aynî hakkında ileride yapılacak çalışmalar ile ilgili tavsiyelerde bulundu.

Sempozyum bünyesinde gerçekleştirilen ve başkanlığını Prof. Dr. Ali Toksarı’nın yaptığı II. Hadis İhtisas Toplantısı’nda hadis anabilim dalında lisans ve lisansüstü düzeyde karşılaşılan bazı problemler ele alındı. Bu çerçevede ders programlarından kaynaklanan sıkıntılar, Arapça öğretimi, tez konularının tespiti, araştırma görevlisi alımları, yeni açılan ilahiyat fakültelerinde karşılaşılan bazı problemler tartışıldı. Ayrıca bir sonraki yıl yapılacak toplantının konusu ile ilgili tavsiyelerde bulunuldu.

Sonuç olarak farklı disiplinlerden ilim adamlarının iştirâk ettiği Uluslararası Bedruddîn el-Aynî Sempozyumu ve II. Hadis İhtisas Toplantısı katılımcılara ilmî bir müzâkere ortamı sağlamış ve Aynî hakkındaki ilmî tecrübenin paylaşımına vesile olmuştur. Aynî ve onun gibi ilim adamlarının birikiminden günümüz akademisyenlerinin nasıl istifade edeceği hususunda bir fikir veren bu sempozyum, Aynî hakkında daha pek çok çalışma ve toplantının yapılabileceğini ortaya çıkarmış olması sebebiyle de ufuk açıcı bir niteliğe sahipti.

Zübeyde ÖZBEN

Sakarya Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hadis, ADAPAZARI